

agli inizi come scrittore, intuì la «stoffa di primordine». Una profonda stima umana per Montale gli farà inoltre scrivere sempre all'amico Guarnieri, in Romania:

«Bello è stato Montale, venuto qui alcuni giorni in visita di prova. E' sempre il più umano di tutti. Spero si decida presto a stabilirsi con noi»¹⁴.

E con «questi cinque» letterati milanesi, Vittorini mantiene vivo il dibattito intorno alla cultura italiana, ai suoi progetti, al suo desiderio di rinnovarla anche negli anni duri e difficili del fascismo e della censura:

«Bisogna cambiare direzione. Quello che poteva essere interessante sotto il fascismo, oggi non può esserlo più»

scrive all'editore Bompiani il 31 agosto 1943¹⁵.

Pur nella clandestinità, dopo l'arresto nel luglio '43, con le difficoltà di spostamento e i pericoli da affrontare per raggiungere quotidianamente il posto di lavoro a Milano, Vittorini rimane fedele alle sue esigenze di promotore culturale e di frenetico organizzatore e continua ad interessarsi attivamente della casa editrice per cui lavora.

Como testimonianza dell'infaticabile impegno ci rimangono le lettere indirizzate a Valentino Bompiani, che chiudono il volume dell'epistolario.

Carla MORPURGO

BLASCO LAGUNA, Ricard, *Estudis sobre la literatura del País Valencià (1859-1936)*, pròleg d'Antoni Ferrando, L'Alcúdia, Edicions de l'Ajuntament de L'Alcúdia-Institut de Filologia Valenciana de la Universitat de València, 1984.

Hi ha un paisatge que fa temps va esbandint-se en l'estudi literari. El de la vella pugna entre l'historicisme i els mètodes hipercrítics, sinònims ahir respectius de simple ordenament i d'asèptic distanciament. Voluntariosament rigorós el darrer, marcà una manca d'ubicació estètica al fet —i al text, a la creació— literari que, exasperadament, tan sols ha conduït a la fundació de ghettos interpretatius, avui ja sotmessos a revisió. Calia una postura d'equilibri; un historicisme que no fos datació i uniformació escolarment estètica, que fora revisió crítica d'un marc cronològic en el que endinsar-se amb els postulats teòrics i literaris l'estudiós que ja no sols volguera ordenació, però tampoc elucubrar literària-filosòfica-lingüísticament, des del present crític.

Aquesta via, síntesi d'història de la literatura i d'història literària, ve donant-se ja com a continuada en el panorama més recent de la crítica especialitzada per estudiosos que comprenen o participen de la realitat doncent a la que s'escau gran part de la matèria literària. Potser la hipercrítica ha fet perdre possibles especialistes del futur, factibles lectors als darrers temps. Urgència aproximativa en qualsevol cas que han reestructurat els últims camins de la crítica. Antoni Ferrando al pròleg dels assaigs de Ricard Blasco Laguna incideix en el tò i proposa didàctics d'aquests. Didactisme, però, que junt a la revisió progressiva de tot un cicle literari, es

¹⁴ *Op. cit.*, p. 96.

¹⁵ *Op. cit.*, p. 248.

completa amb la inserció de personals plantejaments crítics sobre el material paral·lelament ordenat. Equilibri, al darrer punt, prova de coincidència amb la corrent abans significada, que no sé pas si en el cas de Ricard Blasco Laguna s'acentua pel seu distanciament geogràfic —que no intel·lectual— dels territoris sobre els que tracta. Voldria creure-ho com a lector des de Madrid, el seu mateix punt de mira per a altres tasques, però el llibre, escrit en català, fruit d'una pregona investigació sobre material i fonts valencianes, no em deixa aquest marge d'elucubració. Equilibri en qualsevol cas, però, que introdueix postulats nous en l'història de les lletres catalanes al País Valencià —el de més relleu, el de la nova lectura de Teodor Llorente, tal vegada en la línia de la possible redignificació estètica que el poeta puga alcançar després de la publicació de la seva *Poesia valenciana completa*, a cura de Lluís Guarnier (València, Tres i Quatre, 1983), i dels articles al voltant d'ella apareguts—, així com deixa reconstruït, dins de les dates donades al títol, un marc històric en el que, dels precursors renaixencistes, s'avança pels resultats de la producció en poesia, teatre —potser el camp amb més aportacions—, i narrativa —important recuperació i reordenació d'autors i obres d'un gènere malauradament tingut per poc desenvolupat a l'àrea valenciana i sovint relegat pels investigadors—. Aquesta progressió es dona tenint com a fons les tensions que en aquest període suposaran els trànsits generacionals, vertader eix problemàtic del període i sobre el que l'autor clarifica no pocs punts.

Enllaçant amb aquesta darrera valoració del volum com a fresc històrico-literari, caldria contemplar-lo des d'un altra perspectiva. Dins del mitjà d'investigació i d'aparició editorial, *Estudis sobre la literatura del País Valencià (1859-1936)* coincideix amb altres títols per la matèria tractada. Aquesta coincidència es dona contant amb els prolegòmens més remots oferits per Joan Fuster a *La Decadència al País Valencià* (Barcelona, Curial, 1976), i fins amb la cronologia i producció literària coincidents estudiades també per Manuel Sanchis Guarnier a *El sector progressista de la Renaixença valenciana* (València, Universitat de València-Facultat de Filologia, Depart. de Ling. Val., 1978) i a *Renaixença al País Valencià* (València, Eliseu Climent, editor, 1982, 2.ª ed.), per Vicent Simbor Roig a *Els orígens de la Renaixença Valenciana* (València, Universitat de València-Facultat de Filologia, Institut de Filologia Valenciana, 1980), i per Joan Fuster a *Antologia de la poesia valenciana (1900-1950)* (València, Eliseu Climent, editor, 1980, 2.ª ed.; veure pròleg).

Diferents significacions, interessos i mètodes crítics podrien replantejar la lectura de tots aquests estudis. Però aquesta mateixa possible diversitat ens dona conjuntament una visió sobre el cicle institucional de la literatura contemporània als dominis valencians molt més assolida. Interés paral·lel el d'aquests estudiosos per un cicle literari de màxima transcendència històrica, donada la immediata història posterior, en aquest punt aquesta ressenya desitja deixar constància d'un cert buit que hi existia en l'història literària valenciana i que avui queda cobert. Sota aquest aspecte, senyalar que l'estudi de Ricard Blasco Laguna que inaugura el volum —premi «L'Alcúdia» d'assaig, en els V Premis Literaris de L'Alcúdia (Ribera Alta) 1984—, més els altres articles, ja coneguts o llavors inèdits, que el componen, són una de les aportacions més significatives en eixe conjunt des del mètode crític destacat al principi d'aquestes notes de presentació.

Juan Miguel RIBERA LLOPIS

DE FELICE, Emidio, *Le Parole d'Oggi*, Milano, Mondadori, 1984, pág. 245.

La intención de De Felice con este curioso libro es, en buena parte, la de continuar una labor emprendida hace ya más de diez años y centrada en la recopilación de material léxico de influencia cultural en Italia.